

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת משפטים תשפ"ד לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ת"ט

בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע [מוכנין לעשות קודם שישמעו, ולא כדרך שאר עבדים ששומעים תחילה את הדבר, לידע אם יכולין לקבלן עליהם אם לאן] ע"כ.

ובפשוטו נראה, כי ישראל בצאתם ממצרים ערום ועריה מן המצות כמו שאר בני נח, לא יתכן להם להגיע למדריגה זו, להיות מסוגלים לקבל עליהם לעשות קודם שישמעו, דרגא של מלאכי השרת, על כן אמרו מתחלה כל אשר דבר ה' נעשה. אמנם מצינו בפסח מצרים, שצוה משה לישראל על מצות הפסח בראש חודש ניסן, וכתוב (יב-כח) וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן. וברש"י וכי כבר עשו, והלא מראש חודש נאמר להם, אלא מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו (מכילתא). ואם כן כאשר קבלו ישראל עליהם כל אשר דבר ה' נעשה, הרי נחשב להם כאילו כל אחד מהם קיים באותו יום כל התורה כולה, ונתעלו בזה למדריגה נפלאה, להיות מסוגלים לומר שוב כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.

ומאז שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, נתעלו בקדושת ישראל, ומבואר בתורת משה בפרשתנו (קג) דבן נח אינו רשאי להקריב שלמים אלא עולות (זבחים קטז), ומדהקריבו ישראל קודם מתן תורה זבחים שלמים, מוכח שעוד לפני מתן תורה היה להם דין ישראל, כי נתקדשו בקדושת ישראל ע"ש. ולכן אחר שקיבלו עליהם ישראל כל התורה, שנחשב להם כאילו קיימו אז כל התורה, והקריבו עולות ושלמים, ואחר זה למדו תורה מפני משה רבינו שקרא לפניו הספר הברית, אז נתעלו ביתר שאת, ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו.

ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (כד-ז). במסורה ג' פעמים ונשמע, דין, ואידך ונשמע קולו בבואו אל הקודש (כח-לה), ונשמע פתגם המלך (אסתר א-ב).

ונקדים תחלה סדר קבלת התורה, ביום ב' סיון הוציע משה רבינו התורה לישראל, וכתוב (יט-ח) ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה. ביום המחרת שהוא יום שלישי, וישב משה את דברי העם אל ה', שהרי בהשכמה עלה (שבת פג). ויאמר ה' אל משה, הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם, ויגד משה את דברי העם אל ה' (ביום המחרת שהוא רביעי לחודש). ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר (יום ד' וז' סיון), והיו נכונים ליום השלישי (שהוא ששה בחודש). ומשה אמר, היו נכונים לשלשת ימים (לסוף שלשת ימים), שהוסיף משה יום אחד מדעתו. ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר, ויהי קולות וברקים וגו', וניתנה תורה בשבעה בחודש, לדעת רבי יוסי (שם פג).

והנה בסוף פרשתנו יש הוספה, שביום חמישי בסיון, ויכתוב משה את כל דברי ה', ובנה מזבח, ויעלו עולות, ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים, ויקח ספר הברית (מבראשית עד מתן תורה, ומצות שנצטוו במרה) ויקרא באזני העם, ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע' (כד-ד). ואם כן ביום ב' סיון אמרו ישראל כל אשר דבר ה' נעשה, וביום ה' הוסיפו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ויש להבין למה שינו אחר כך, והקדימו נעשה לנשמע, שאמרו חז"ל (שם פח) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב (תהלים קג-ב) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע

ואיתא בחינוך (מצוה תצה) מצוה לשמוע בקול בית דין הגדול ולעשות כל מה שיצו אותנו בדרכי התורה

וכו', ובכל דבר שיראה להם שהוא חיזוק ותיקון בדתנו וכו'. ואין הפרש בזה, בין הדבר שיראוהו הם מדעתם, או הדבר שיוציאוהו בהיקש וכו', או בכל ענין אחר שיראה להם שהדבר כן, על הכל אנו חייבים לשמוע להם וכו'. והוסיף (שם מצוה תצה) משרשי המצוה, לפי שדעות בני האדם חלוקין זה מזה, לא ישתוו לעולם הרבה דעות בדברים, ויודע אדון הכל ברוך הוא, שאילו תהיה כוונת כתובי התורה מסורה ביד כל אחד ואחד מבני אדם, איש איש כפי שכלו, יפרש כל אחד מהם דברי התורה כפי סברתו, וירבה המחלוקת בישראל במשמעות המצוות, ותעשה התורה ככמה תורות וכו'. ובכל דור ודור גם כן נשמע אל החכמים הנמצאים, שקבלו דבריהם ושתו מים מספריהם, ויגעו כמה יגיעות בימים ובלילות להבין עומק מליהם ופליאות דיעותיהם וכו'. ואפילו יהיו הם טועים בדבר אחד מן הדברים, אין ראוי לנו לחלוק עליהם, אבל נעשה כטעותם, וטוב לסבול טעות אחד ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו, שבוזה יהיה חורבן הדת וחלוק לב העם והפסד האומה לגמרי. ומפני ענינים אלה נמסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל עכ"ל.

וזהו שאמר ה' למשה, הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם, כי לא יתכן שיתקיים התורה לעולמי עד, רק כאשר נשמע לחכמי ישראל, וגם בך יאמינו לעולם. ועל זה אמרו ישראל, 'כל אשר דבר ה' נעשה', היינו על דברי ה' ותורתו. והוסיפו גם 'ונשמע', שנשמע לקול הורים ומורים בכל אשר יצו אותנו.

והנה אותו הדור שקיבלו על עצמם לשמוע אל דברי משה רבן, אין בזה חידוש, כי לא קם נביא עוד בישראל כמשה, אשר שכינה היתה מדברת מתוך גרונו (וזה"ק ח"ג רלב), והכירו הכל בקדושת הדיבורים שיצא מפיו. וכמו שפירשו שזהו שאמר ה' לישראל, כי עד שלא שמעו ישראל טביעת קלא של קול ה', לא הכירו ישראל מעלת משה רבינו ששכינה מדברת מתוך גרונו, כי לא שמעו קול ה' מעולם. ועל כן הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך, ומזה יכירו ישראל קול ה', ועל כן גם בך יאמינו לעולם, כי יכירו אחר כך את קול ה' שיוצא מגרונו של משה. אך הקב"ה הוסיף 'וגם' בך יאמינו לעולם,

*

אך אכתי צריך ביאור איך יתכן לעשות קודם שישמעו, ואיך יתכן גם אצל מלאכים להיות עושי דברו עוד קודם שישמעו מה מוטל עליהם לעשות. ונראה דהנה הקדמונים דנו אם מלאכים הם יודעים מחשבות בני אדם (עיין תוס' שבת יב: ד"ה שאין, ועיין פרדס יוסף פ' בהעלותך אות רז). ויתכן לומר, דגם אם אין הם משיגינן מחשבות, זהו רק מבני אדם חומר גשמי, אשר המלאכים רוחניים אינם בגדר זה, אבל רצונו של הקב"ה ומחשבתו, כיון שהם רוחניים, על כן כאשר ה' רוצה לצוות אותם על שליחות מיוחדת, הם משיגים מחשבתו ורצונו תיכף עוד קודם הציווי, והם גבורי כח עושי דברו עוד קודם לשמוע בקול דברו.

ומדריגה זו ישנם בישראל, אשר חלק ה' עמו, וחכמי ישראל משיגינן רצונו יתברך שמו, על דרך שמצינו באברהם אבינו, שאמרו (יומא כה): קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר (בראשית כו-ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' ע"ש. והיינו שבגודל קדושתו השיג רצון ה' ליתן לנו תורתו, וקיימה עד שלא ניתנה, שהיו שתי כליותיו נובעות חכמה (ב"ר סא-א). ולמדריגה זו זכו גם ישראל בעת מתן תורה, להשיג רצונו של מקום, מצות התורה שרוצה ליתן לנו, ועל כן הקדימו נעשה לנשמע דוגמת המלאכים, עושי דברו והדר לשמוע בקול דברו.

*

ונראה עוד במה שבני ישראל אחר שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, הוסיפו עוד 'ונשמע'. דהנה אחר שאמרו ישראל למשה שהם מוכנים לקבל כל אשר דבר ה', כתיב ויאמר ה' אל משה, הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם. וברש"י וגם בך, גם בנביאים הבאים אחריו ע"כ. וענינו הוא, כי לא די לקבל על עצמו לעשות כל מה שתהא מפורש בתורה, אלא יש גם לשמוע לדברי חכמי ישראל, וכמו שאמרו ישראל אין לנו אלא דברי בן עמרם (רש"י שמות יד-ד), וכתיב (שם יד-א) ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ומצות ה' היא, על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז-א). ואנו מברכין על מצות דרבנן, אשר קדשנו במצותיו וצונו וכו'. ובגמרא (שבת כג.) והיכן צונו, מלא תסור, וכתיב (דברים לב-ו) שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך ע"כ.

גם בנביאים הבאים אחריו, כי לעולם צריכין לשמוע לחכמי ישראל שבאותו הדור. וזה נכלל במאמרם כל אשר דבר ה' נעשה, והוסיפו ונשמע, היינו בקול החכמים, בכל דור מה שיוסיפו לחזק את דברי התורה הזאת.

ולכן אחר שקרא משה לישראל את ספר הברית, כל ספר בראשית, ימי חייהם של האבות הקדושים, אשר מכל פרט ופרט שסיפרה תורה, למדים אנו גודל קדושתם, ומדותיהם הנפלאות ברום המעלה, נשפעו ישראל מסיפורי צדיקים הללו, לקבל על עצם ללכת בדרכיהם שיצוו לנו, כי מופלגים הם חכמי ישראל בחכמתם ומעשיהם, נאה דורש ונאה קיים, ואז הוסיפו לומר גם 'ונשמע'.

וזאת תורת המסורה, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, וביאר המסורה תוכן הכוונה של ונשמע, שזה מוסב לשמוע דברי חכמים שעושים תקנותיהם קיום לתורה, אשר שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייהו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב-ז), וקיבלו על עצמם 'ונשמע קולו בבואו אל הקודש', שישמעו בקול הכהן הגדול העומד לשרת. וגם 'נשמע פתגם המלך', מאן מלכי רבנן (גיטין סב.), שישמעו תמיד לדברי חכמי ישראל.

וזהו שאמר הכתוב, מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, שנתן לנו את התורה שמורכת מחוקים ומשפטים, מצות שיש בהם טעם ושכל ומצות שאין בהם טעם ושכל, וכפה אותם לקבל התורה, ומגיד דבריו ליעקב, מגיד מלשון דברים קשים כגידין (שבת פז), ודיבור הוא לשון קשה (מכות יא.), שכפה עליהם ההר שיקבלו התורה. אבל לא 'עשה' כן לכל גוי, עשיה היא לשון כפיה, כמו שדרשו ועשית שכופין אותו, אזהרה לבית דין שיעשוך (ראש השנה ו), שלא כפה את הגוים לקבל התורה, והוא מטעם ש'משפטים בל ידעום', השבע מצות בני נח שהם רק משפטים, מצות שיש בהם טעם ושכל, ועם כל זה לא ידעום, וראשונות ישמיעונו, ומה תועלת יש לכופם לקבל על עצמם תרי"ג מצות, שיש בהם חוקים גם כן.

והנה התוספות (שבת פח. ד"ה כפה) הקשו למה הוצרך לכפות עליהם את ההר כגיגית, הא הקדימו נעשה לנשמע. ותירצו שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתם ע"כ. ובדעת זקנים לבעלי תוספות (שמות יט-יז) כתבו, דעל תורה שבכתב אמרו נעשה ונשמע, אבל על תורה שבעל פה כפה עליהם את ההר (תנחומא נח ג) ע"כ.

ובחתי סופר (שו"ת א"ח סימן רח ד"ה ולתשלום) ביאר יותר, דגם תורה שבעל פה רצו לקבל, אך לא רצו להיות כפופים לשמוע גזירות חכמים מבלי להרהר אחריהם, כי על מה שצוה הקב"ה אמרו נעשה קודם לנשמע, כי ידעו כי הוא יתברך שמו ברא את האדם ויודע טבע בני אדם, ובטחו בו שלא יצוה להם דבר שאי אפשר לקיימו, ושכל מה שיצוו יהיו דברים שיוכלו לשמור ולעשות ולקיים בנקל, כמו שאמר הקב"ה (מיכה ג-ג) עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי, ועל סמך בטחון זה הקדימו נעשה לנשמע. אבל את אשר יתקנו חכמי הדור, חששו פן ואולי יעשו גדרים ותקנות שאי אפשר להם לקיימם, לכן לא רצו להיות מסורים ביד חכמים, ולא אבו לקבל עליהם דברי חכמים מבלי שישמעו תחלה את דבריהם, ומה שייטב בעיניהם יקבלו, ומה שלא ייטב בעיניהם לא יקבלו. ומכל מקום כפה אותם הקב"ה על כרחם, לקבל עליהם גזירות חכמים ותורה שבעל פה מבלי להרהר אחריהם ע"ש.

ולכן אחר שקרא משה לישראל את ספר הברית, כל ספר בראשית, ימי חייהם של האבות הקדושים, אשר מכל פרט ופרט שסיפרה תורה, למדים אנו גודל קדושתם, ומדותיהם הנפלאות ברום המעלה, נשפעו ישראל מסיפורי צדיקים הללו, לקבל על עצם ללכת בדרכיהם שיצוו לנו, כי מופלגים הם חכמי ישראל בחכמתם ומעשיהם, נאה דורש ונאה קיים, ואז הוסיפו לומר גם 'ונשמע'.

וזאת תורת המסורה, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, וביאר המסורה תוכן הכוונה של ונשמע, שזה מוסב לשמוע דברי חכמים שעושים תקנותיהם קיום לתורה, אשר שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייהו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב-ז), וקיבלו על עצמם 'ונשמע קולו בבואו אל הקודש', שישמעו בקול הכהן הגדול העומד לשרת. וגם 'נשמע פתגם המלך', מאן מלכי רבנן (גיטין סב.), שישמעו תמיד לדברי חכמי ישראל.

הכתוב אומר (תהלים קמז-ט) מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, ומשפטים בל ידעום. ולכאורה סיום הכתוב 'ומשפטים בל ידעום' מיותר, שהרי כבר אמר שלא עשה כן לכל גוי. וגם מתחלה התחיל 'חוקיו ומשפטיו' לישראל, וסיים לא עשה כן לכל גוי 'ומשפטים' בל ידעום. ונראה דאיתא בגמרא (עבודה זרה ב.) לעתיד לבוא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר, כל מי שעסק בה יבוא ויטול שכרו וגו'. והאומות העולם אומרים לפניו, רבונו של עולם כלום כפית עלינו את ההר כגיגית ולא קבלנוה כמו שעשית לישראל, דכתיב (יש"ט-יז) ויתיצבו בתחתית ההר, ואמר רב דימי בר חמא מלמד שכפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל, ואמר להם, אם אתם מקבלין את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. מיד אומר להם הקב"ה, הראשונות ישמיעונו, שנאמר (ישעיה מג-ט) וראשונות ישמיעונו, שבע מצות שקיבלתם היכן קיימתם ע"כ. וביאורו, כי שבע מצות בני נח, הרי הם מצות שכלים, שכל אחד מכיר שמוטל על האדם לקיימם לצורך ישוב העולם, עבודה זרה גילוי עריות שפיכת דמים גזל, ועם כל זה אין הם מסוגלים לקיימם, ואם כן איך יכוף עליהם

ויש להוסיף על זה עוד, כי הנה ה' צוה וקדשתם היום ומחר, שני ימים, ומשה הוסיף יום אחד מדעתו, לקדש שלשה ימים, והסכים הקב"ה על ידו, דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא, אף שלפי ציווי ה' היתה התורה אמורה להנתן ביום ששי (שבת 19). ונראה כי בכונה מתחלה אמר ה' רק היום ומחר, ונתן מקום למשה להוסיף יום אחד מדעתו. אם כי ידע ה' שמשה יוסיף יום אחד, והוי ליה לה' למימר מעיקרא לקדשם שלשה ימים. אך רצה ה' בזה להראות לישראל, עד כמה גדולים דברי חכמים, ומצוה לשמוע בקולם, שגם הקב"ה עצמו שומע לקולם, ואם משה הוסיף יום אחד, לא שריא שכינה עד צפרא דשבתא.

ומסתבר שכאשר בא משה למסור דברי ה' לישראל, אמר להם, הנה נצטויתי מפי ה' וקדשתם היום ומחר, וביום השלישי ירד ה' ליתן התורה. ואני מוסיף על זה יום אחד, לקדש עצמם שלשה ימים, ולא תרד השכינה ביום השלישי אלא למחרתו. ומוזה הכירו ישראל גדול כחו של משה, אשר בידו לשנות במצותו לישראל, זמן נתנית התורה שנאמר מפי ה', וחמורה דברי חכמים יותר מדברי תורה, שכל העובר על דברי סופרים חייב מיתה [כדכתיב (קהלת יח) ופורץ גדר ישכנו נחש] (עירובין כא: ע"כ).

ובמפר הדרש והעיון כתוב לפרש, ויהי קול השופר הולך וחזק מאוד, משה ידבר והאלקים יעננו בקול (יט-ט). דלכאורה הוי ליה למימר, משה דבר והאלקים ענהו בקול, בלשון עבר. אך הכוונה היא, כי קול השופר אשר נשמע רק ביום השלישי, הכריזו ואמר, כי לתמיד ולדורי דורות, כאשר 'משה ידבר', מה שחכמי ישראל ידברו, היא ידוע לכל, כי 'האלקים יעננו בקול', שזהו קול האלקים, שהסכמתו נתונה על זה עכ"ד.

ומעתה יש לומר, כי הגם שאמרו ישראל מתחלה נעשה ונשמע, היינו גם לשמוע דברי חכמים, אבל כאשר ראו כמה חמורים דברי סופרים, שהם עדיפי מדברי ה' עצמו, שלא ירדה אש השכינה על ההר ביום השלישי

כפי שנאמר מפי ה', אלא ה' ביטל דעתו לדבריו של משה, חרדו לקבל על עצמם דברי חכמים, גדרים וסייגים בכל דור, אשר יתכן שתהא קשה עליהם לקיימם. על כן כפה עליהם הר כגיגית לקבל דברי חכמים, כי יתכן שיחזרו על ידי שיראו האש הגדולה יורדת על ההר כפי דעתו של משה, שהקב"ה מכניע עצמו תחת דבריו.

*

והנה בגמרא (שבת שם) אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא נשאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס]. אמר רבה אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש [מאהבת הנס שנעשה להם], דכתיב (אסתר ט-כז) קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר ע"כ.

וביאר בחתם סופר (שם), כי הנה מרדכי שהיה אחד מחכמי הדור עשה אז מעשים אשר לא ישרו בעיני ישראל, וכמו שאמרו (מגילה יב:) כנסת ישראל אמרה, ראו מה עשה לי מרדכי שהתגרה בהמן. ואחר כך בשעת הנס ראו, כי מה שהיה תחלה זר בעיניהם, דמתגרי מרדכי בהמן, ואשר לדעתם לא יפה עשה, באמת משמיא הסכימו על ידו, וגדולות ונפלאות עשה הקב"ה על ידו, ואז הבינו כי אין להרהר אחר דברי חכמים, כי את הכל עושים יפה בעתו, וה' עמהם, ודבריהם דברי אלקים חיים המה, ברוח הקודש אשר מופיע עליהם ממרום. על כן הדר קבלוה, שקבלו גם דברי חכמים בעשיה קודם לשמיעה, ואפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, נאמין ונבטח כי תכלית תקנותיהם לטובה היא, ואחרית דבריהם ישגה מאד ע"כ.

וזאת תורת המסורה, 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע', היינו שקיבלו על עצמם גם לשמוע דברי חכמים, ונשמע קולו בבואו אל הקודש'. אך בהיות שעל זה כפה עליהם הר כגיגית, ויש מודעא רבא לאורייתא, על כן הדר קבלוה בימי אחשורוש, ונשמע פתגם המלך, אשר אז הכירו כמה גדולים דברי חכמים, אשר רוח אלקים בקרבם בכל מעשיהם.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' נפתלי מאשקאוויטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	מוה"ר ר' ישראל שעכטער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	מוה"ר ר' אהרן יוסף דאסקאל הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	מוה"ר ר' צבי אלימלך שפארן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב
מוה"ר ר' משה שטיינבערג הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' משה יודא בריעף הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' הנני פאפלאנאש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' אברהם אהרן קאליש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב